

"A szabad egyház eszméje s a vallások egyenjogúsága azt kívánja, hogy a hon minden polgára, bármely hitfelekezethez tartozzék is, szabadon élhessen saját vallásának tanításai szerint, ha azok az állam céljával nem ellenkeznek és mások hasonló jogait nem sértik." (Deák Ferenc)

Az Eötvös Károly Intézet vitairata

a Szabad egyház a szabad államban című konferenciára

E vitairatban az egyház fogalma alatt a vallásgyakorláshoz kötődő, az állam által önálló jogalanyként elismert szerveződést értjük – függetlenül attól, hogy a hatályos Alaptörvény és egyháztörvény milyen megnevezéseket alkalmaz a vallási szerveződésekre.

A Nemzeti Együttműködés Rendszere, gyakran keverve a pogány és keresztény mitologikus elemeket, szakított az állami semlegesség eszményével, Alaptörvényének több rendelkezése pedig valamiféle eltorzított keresztény ideológiát juttat kifejezésre. A NER nem elégedett meg azzal, hogy az általa kedvezményezett világnézetet értékesebbnek nyilvánítja másoknál, de szisztematikusan fellép minden autonómia, az egyházi ellen is. A parlament nem csupán megfosztotta az egyházak mindegyikét az alanyi jogon élvezett egyházi jogállástól, de jogi elismerésüket egyenesen politikai kegyé tette. Az elmúlt hónapok alkotmánybírói és strasbourgi döntései világossá tették azt, ami egyébként is köztudott volt, hogy a kormányzati akarat nem valósítható meg a vallásszabadság sérelme nélkül. Bár az alkotmányossági hibákat a parlament az Alaptörvény és az egyháztörvény többszöri módosításával elfödni igyekezett, a hatályos szabályozás továbbra sem felel meg az állami semlegesség alapelvéből és a vallásszabadságból eredő követelményeknek. Az alaptörvényi és törvényi rendelkezéseket ezért az alábbi követelmények tiszteletben tartásával meg kell változtatni.

1. A személyiség egészét átfogó világnézeti és vallásos meggyőződéshez kapcsolódó szerveződések megkülönböztetés nélkül tarthatnak igényt arra, hogy az állam önálló jogalanyként ismerje el őket. Az egyház, mint jogi kategória a vallás gyakorlásának államilag elismert szervezeti formája.

A lelkiismereti és vallásszabadság minden embert megillető alapjog. Az egyéni szabadság mellett e jog integráns része az is, hogy az egyén a kultusz-szabadság keretében, sőt azon túl is, másokkal együtt szabadon és nyilvánosan gyakorolhassa jogát. A vallásszabadság teljes érvényesüléséhez tehát nélkülözhetetlen a közösségi vallásgyakorlás joga, a vallási közösségek szerveződésének és működésének szabadsága. Az államnak ugyanakkor nem elegendő tiszteletben tartania a vallási közösségek létezését, e közösségek arra is igényt tarthatnak, hogy az állam jogalanyként elismerje őket. A vallásos meggyőződéshez kapcsolódó szerveződések egyházként elismerésének lényege az egyház mint jogi státusz biztosítása. Az egyház mint jogi kategória azt juttatja kifejezésre, hogy az állam a vallási közösséget önálló jogalanyként fogadja el, amelynek (és nem csak egyes tagjainak) lehetnek jogai, szerephet tulajdont, vállalhat jogi

kötelezettséget stb. Az egyházaknak sajátos, vallási funkciójukhoz igazodóan a jogszabályok más egyesületekhez képest speciális jogosultságokat biztosítanak. Az egyháznak, mint szerveződésnek lényege a széles körű autonómia, amit az állam hasonlóképpen köteles tiszteletben tartani, mint a vallási közösségek azon jogát, hogy lemondva egyes előnyökről, ha például teológiai megfontolásból az állammal az együttműködést kerülni kívánják, ne tartsanak igényt egyházi státuszra. Ezekkel összhangban senki sem kötelezhető arra, hogy vallásos hitét jogi értelemben vett egyház keretei között gyakorolja – a kollektív vallásszabadság a közös vallásgyakorlás szabadságát ilyen jogi státusz megszerzése nélkül is garantálja. A vallásszabadság fogalma továbbá magába foglalja a negatív vallásszabadságot, azaz a tartózkodást a meggyőződés kinyilvánításától. Másik oldalról viszont, amikor az állam az egyházi jogi státusz megszerzését feltételekhez köti, azok nem lehetnek önkényesek és nem vezethetnek egyes vallási csoportok hátrányos megkülönböztetéséhez. Azaz követelmény, hogy e jogi státusz megszerzésének lehetősége valamennyi vallási közösség előtt indokolatlan megkülönböztetés nélkül álljon nyitva.

A vallási célú szervezésekhez és azok jogi (egyházkénti) elismeréséhez kapcsolódó alkotmányos követelményeket az éppen hatályos alaptörvényi és törvényi fogalomhasználat nem befolyásolhatja, a szóhasználatában finomított jogszabályi kategóriarendszer nem leplezheti el az állami semlegesség és diszkriminációtilalom megsértését.

2. A legteljesebb szabadságot a világnézetileg semleges állam biztosíthatja. Az állam világnézeti elkötelezettsége nem erősödhet.

Az alkotmányos demokráciák egyik alapelve az állam világnézeti semlegessége. Az egyes államoknak a vallásokhoz, egyházakhoz fűződő viszonyát ugyanakkor napjainkban is jelentősen befolyásolják az államok sajátos történelmi, kulturális hagyományai és társadalmi körülményei. Az európai alapjogi szövegek ezért széles mozgásteret engednek az egyes államoknak, ezek lehetőséget adnak az adott ország történelmi és társadalmi sajátosságainak figyelembe vételére. A vallásszabadság, kedvező társadalmi és politikai környezetben, érvényesülhet olyan államban is, ahol az állam hagyományosan preferál egy egyházat, de, egyéb kulturális tényezők megléte esetén, a nagyobb szabadságot az biztosítja a különböző világnézeti és vallási meggyőződésű polgároknak, ha az állam a semlegesség eszméje mellett kötelezi el magát. A semlegesség azt jelenti, hogy az állam nem foglal állást a különböző világnézetek, vallások helyességéről és egyet sem emel ki közülük. A semleges állam nem csupán a lelkiismereti és vallásszabadság kiteljesítését mozdítja elő, hanem azt is kifejezi, hogy minden ember egyenlő méltósággal rendelkezik. Az állam szemében senki életfelfogása, vallásos vagy más világnézete nem értékesebb másénál. Ebből következik, ha az állam egyszer már világnézetileg semleges lett, onnan bármilyen elmozdulása a világnézeti elkötelezettség irányába a lelkiismereti és vallásszabadság és az emberek egyenlő méltóságának sérelmét okozza.

Az 1990-ben elfogadott egyháztörvény azáltal, hogy szélesre tárta a kaput a különböző állami elismerésre igényt tartó vallási felekezetek előtt, a semlegességnek európai viszonylatban is igen magas fokát jelölte meg elvárásként az állammal szemben. Ez kedvező volt a második világháború előtt kivételezett helyzetben lévő katolikus egyház számára is, hiszen a világnézetileg semleges, az egyházzal nem összekötött közhatalom erkölcsi vétkeinek terheit nem kellett többé részben sem viselnie. A jogszabályt több mint két évtizedes hatályban léte

alatt a társadalom elfogadta, gyakorlati érvényesülése kulturális akadályokba nem ütközött. Ezzel szemben összességében elmondható, hogy a hatályos szabályozás – miközben a hatályos egyháztörvény preambuluma deklarálja az állam világnézeti semlegességének elvét – visszalépést jelent az állam semlegességének tekintetében. A semlegesség sérelmét jelenti, hogy az egyházak törvényi feltételek teljesítésén alapuló nyilvántartásba vétele helyett az állam bizonytalan kimenetelű politikai döntéstől függő elismerési eljárást vezetett be, és egyes egyházak számára előjogokat biztosít másokkal szemben, ami a vallási közösségek finanszírozásában is megjelenik. Az új szabályozás nem szerves fejlődés eredménye, hanem csak a kormányzati politika által megcsinált, az államhatalom régen idejétmúlt szakrális megtámogatásával is kísérletező hierarchikus konstrukció. A változások okai egyértelműen az állam világnézeti preferenciáiban keresendők, ezáltal azonban a társadalom legszélesebb köre számára előnyös semlegesség zárójelbe került. Ez a visszalépés nem fogadható el.

3. Az egyházak megszerzett egyenjogúságát nem lehet csorbítani.

Az állam világnézeti semlegességének az felel meg, ha a jogi szabályozás nem tesz különbséget az egyházi státuszok között. Az egyházi státusz tartalmát azok a jogosultságok adják, amelyek a közösségi vallásgyakorlás szervezeti kereteinek biztosítása céljából, az egyház e funkciójához igazodva megilletik a vallási közösséget. Az egyházak egyenjogúsága akkor valósul meg, ha ezekből a jogosultságokból egyaránt részesül minden egyház, amely egyházi státuszhoz pedig minden egyes vallási közösség hátrányos megkülönböztetés nélkül hozzáfér.

A vallásgyakorlás szabadságát biztosító jogok garantálásán felül a semleges állam eszméjének megfelel az is, ha az állam – túl azon, hogy az átvállalt közfeladatok ellátását arányosan támogatja – egyáltalán nem költ az egyházakra, ahogyan alkotmányosan az is elfogadható lehet, ha az egyházaknak további intézményfenntartó finanszírozást nyújt. Ha az állam úgy dönt, hogy anyagilag támogatja az egyházakat, akkor – az egyenlő bánásmód elvéből fakadóan – valamennyi vallási közösségnek azonos szabályok szerint kell állami támogatásban részesülnie.

A hatályos szabályozás egyik modellnek sem felel meg. A differenciált megnevezések – bevett egyház és vallási tevékenységet végző szervezet – intézményesítése a vallási közösségek különböző típusaira nem leplezheti és nem is legitimálhatja azt, hogy a szabályozás indokolatlan különbséget tesz az egyházak között. Az, hogy az egyházak egyenjogúságát a vallási közösségek kétszintű jogállása váltja fel, olyan visszalépés az állami semlegesség tekintetében, ami nem fogadható el.

4. Vallási közösség egyházként történő jogi elismerése nem függhet politikai testület mérlegelésétől.

Az egyházi minőségre, mint jogi státuszra, az ezzel járó jogi személyiségre és speciális jogosultságokra a vallási közösségek nem tarthatnak feltétel nélküli igényt. A jogi személyiséget az állam adja, így annak megszerzését feltételekhez is kötheti. Az egyházi státusszal olyan sajátos jogosultságok is járhatnak, amelyek e szerveződések sajátos funkciójához, a közösségi vallásgyakorláshoz kapcsolódnak. E jogosultságok megszerzése igazolhatja, hogy az egyházi státusz elnyeréséhez a közösség vallási jellegét is bizonyítani kelljen. Törvény megszabhatja

tehát az egyházként elismerés jogi feltételeit, és ezek között olyan kritériumokat, amelyek a szerveződés vallási jellegét hivatottak igazolni. Az államnak joga van a "bizniszegházak" kiszűrésére.

A törvényi feltételek teljesítésének ellenőrzésére, a vallási jelleg vizsgálatára az állami szerveknek lehetőséget kell biztosítani. Ez az állami döntés a vallásszabadság, mint alapjog érvényesülésének lényegét érinti. Az egyházkénti elismerés kritériumai nem lehetnek önkényesek, az államoknak a semlegesség és a pártatlanság tiszteletben tartásával kell eljárniuk a státusz megadása során. Mellőzhetetlen garanciális követelmény, hogy az elismerésről szóló végső döntést független bíróságnak kell meghoznia. Ha az egyházkénti elismerés és ezáltal a speciális jogosultságok megadása politikai testület mérlegelésén múlik, az bizonyosan sérti a vallásszabadságot: a parlament szükségszerűen politikai döntést hoz, ez pedig az önkényesség kockázatát magában hordozza, aminek az alkotmányosságát az Alkotmánybíróság nem alkotmányossági, hanem törvényességi(!) felülvizsgálati joga nem garantálja.

2014. október 3.